

Chapter: 1

Q.1 अयोग्य विधाने दुरुस्त करून पुन्हा लिहा.

16

1 समघनी नकाशे सममूल्य रेषांनी तयार करत नाहीत.

Ans अयोग्य :

- समघनी नकाशांत समान किंमत दाखवण्याऱ्या रेषांच्या आधारे वितरण दाखवले जाते.
- एखाद्या चलाचे वितरण एक समान असते तेव्हा ते नकाशामध्ये दाखवण्यासाठी समघनी नकाशाचा वापर केला जातो.
- समान मूल्य असलेली माहिती रेषांच्या आधारे दाखवली जाते.

2 क्षेत्रघनी पद्धतीतील नकाशात घटकांच्या मुल्याप्रमाणे छटा बदलत नाहीत.

Ans अयोग्य:-

- कारण प्रत्येक गटकानुसार एकाच रंगछटा किंवा कृष्णधवल आकृतीबंध क्षेत्राघनी नकाशात वापरले जातात.
- प्रत्येक गटाचे मूल्यवर्गाचे मूल्य वेगळे असते.
- क्षेत्रघनी पद्धतीच्या नकाशात एका घटकाचे एखाद्या प्रदेशातील कमीत कमी व जास्तीत जास्त मूल्य विचारात घेऊन मूल्यवर्ग ठरवले जाते.

3 टिंब पद्धतीच्या नकाशामध्ये प्रत्येक टिंबासाठी योग्य प्रमाण असावे.

Ans योग्य:

- या पद्धतीमध्ये टिंबाचे मूल्य ठरवावे लागते.
- हे मूल्य ठरवताना टिंबाचे आकारमान, व नकाशाची प्रमाण यांचा विचार करावा लागतो.
- या पद्धतीत वितरण करताना टिंबाचे मूल्य ठरवावे लागते.
- सांख्यिकी माहितीनुसार कमी अधिक मूल्य विचारात घेऊन टिंबाची किंमत ठरवलेली जाते.

4 क्षेत्रघनी नकाशा ऊंची दाखवण्यासाठी वापरतात.

Ans अयोग्य

- कारण क्षेत्रघनी नकाशामध्ये भौगोलिक घटकांची आकडेवारी वेगवेगळ्या छाया किंवा छटांनी दाखवली जाते.
- ऊंची हा घटक भौगोलिक प्रदेशातील वितरण सलग असते त्यामुळे ते दाखवण्यासाठी समघनी नकाशा वापरला जातो.

5 लोकसंख्येचे वितरण दाखवण्यासाठी समघनी नकाशा वापरतात.

Ans अयोग्य

- समघनी नकाशांत समान मूल्ये दाखवण्याऱ्या रेषांच्या आधारे वितरण दाखवले जाते.
- वितरण समान असेल तर ते समघनी नकाशात दाखवले जाते. लोकसंख्या घटकांचे वितरण असमान असते.

6 टिंब पद्धती वापरून वेगवेगळ्या भौगोलिक घटकांचे वितरण दाखवता येते.

Ans योग्य :

- टिंब पद्धतीमध्ये प्रदेशाची, प्रकृतिक रचना, जलस्रोत वाहतूक व्यवस्था इ. घटकांचे वितरण दाखवता येतात.
- एखाद्या प्रदेशामध्ये वेगवेगळ्या भौगोलिक घटकांचे वितरण झाले असता अशा नकाशात टिंबे देऊन वितरण दाखवले जाते.
- टिंबद्वारे वितरण दाखवताना टिंबाचे मूल्य ठरवावे लागते.

7 क्षेत्रघनी पद्धतीच्या नकाशात उपविभागासाठी घटकांचे एकच मूल्य असते.

Ans योग्य :

- प्रदेशातील उपविभागांच्या घटकांतील कमीत कमी व जास्तीत जास्त मूल्ये विचारात घेतात.
- त्यांचे 5 ते 7 गटांत वर्गीकरण करतात.
- प्रत्येक गटासाठी एकच रंगछटा किंवा कृष्णधवल वापरली जाते.

8 वितरणाच्या नकाशांचा मुख्य उद्देश स्थान दाखवणे हा असतो.

Ans अयोग्य : कारण वितरणाच्या नकाशांचा मुख्य उद्देश हा प्रदेशातील घटकांचे वितरणाचे स्पष्टीकरण करण्यासाठी होतो. त्या प्रदेशातील पर्जन्य, तापमान, लोकसंख्या इ. वितरण दाखवणे हा असतो.

Q.2 नावे द्या.

5

1 खालील महितीसाठी कोणत्या नकाशा पद्धतीचा वापर कराल?
राज्यातील पाळीव प्राण्यांचे वितरण.

Ans यासाठी – टिब नकाशा पद्धत

2 खालील महितीसाठी कोणत्या नकाशा पद्धतीचा वापर कराल?
जिल्ह्यातील गव्हाचे तालुकानिहाय उत्पादन

Ans यासाठी – क्षेत्रघनी नकाशा पद्धत

3 खालील महितीसाठी कोणत्या नकाशा पद्धतीचा वापर कराल?
जिल्ह्यातील प्रदेशाच्या उंचीचे वितरण

Ans यासाठी – समघनी नकाशा पद्धत

4 खालील महितीसाठी कोणत्या नकाशा पद्धतीचा वापर कराल?
भारतातील लोकसंख्याच्या घनतेचे वितरण.

Ans यासाठी – क्षेत्रघनी नकाशा पद्धत

5 खालील महितीसाठी कोणत्या नकाशा पद्धतीचा वापर कराल?
महाराष्ट्र राज्यातील तापमान वितरण.

Ans समघनी नकाशा पद्धत

Q.3 फरक स्पष्ट करा.

1 समघनी पद्धती व क्षेत्रघनी पद्धती.

Ans	समघनी	क्षेत्रघनी
i.	एखाद्या चलाचे वितरण एक सारखे सलग असते तेव्हा ते दाखवण्यासाठी या नकाशाचा वापर करतात.	भौगोलिक घटकांची माहिती वेगवेगळ्या छाया किंवा छटांनी दाखवली जाते.
ii.	या नकाशासाठी प्रदेशातील काही ठिकाणांची माहिती उंची, तापमान, पर्जन्य इ. माहिती मिळवावी लागते.	हे नकाशे काढताना घटकांच्या मापन सर्वेक्षण इ. माहितीचा उपयोग यात केला जातो.
iii.	घटकाचे जास्तीत जास्त व कमीत कमी मूल्य विचारात घेऊन वर्गांतर ठरवले जाते.	प्रदेशाच्या प्रत्येक उपविभागासाठी घटकांचे एकच मूल्य असते. व कमीत कमी व जास्तीत जास्त मूल्य विचारात घेतात.

Q.4 सविस्तर उत्तरे लिहा.

1 प्रदेशातील लोकसंख्या या घटकाचे प्रत्यक्ष वितरण दर्शवण्यासाठी कोणती पद्धत उपयुक्त असते, ते सकारण स्पष्ट करा.

Ans प्रदेशातील लोकसंख्या वितरणासाठी टिब पद्धतीचा नकाशा उपयुक्त आहे.

कारण

- प्रत्येक घटकाच्या मुल्यानुसार प्रत्येक टिबाचा आकार सारखा ठेऊ शकतो.
- लोकसंख्येचे वितरण आपण ग्रामीण व शहरी असा फरक टिबाच्या आकारमान बदलून दाखवू शकतो.
- जो घटक प्रदेशात विखुरलेला असतो म्हणजे लोकसंख्या वेगवेगळ्या गटात पसरलेली असते.
- लोकसंख्याची सांख्यिकीय माहिती टिब नकाशात आपण चांगल्या प्रकारे दाखवू शकतो.

2 वितरणाच्या नकाशांचे उपयोग व प्रकार स्पष्ट करा.

Ans i. वितरणाच्या नकाशांचे उपयोग एखाद्या प्रदेशातील पर्जन्य तापमान, लोकसंख्या इ. वितरण त्या घटकांच्या आकडेवारीनुसार दाखवले जाते.
ii. अशा नकाशांचा उपयोग प्रदेशातील घटकांच्या वितरणाचे स्पष्टीकरण करण्यासाठी होतो.
iii. वितरणाचा आकृतीबंध लगेच लक्षात येतो.
iv. सांख्यिकीय माहितीनुसार वितरण वेगवेगळे दर्शवू शकतो.

वितरण नकाशाचे प्रकार :

1. टिब पद्धत
2. क्षेत्रघनी पद्धत
3. समघनी पद्धत

Q.5 आकृती / नकाशा संबंधी प्रश्न

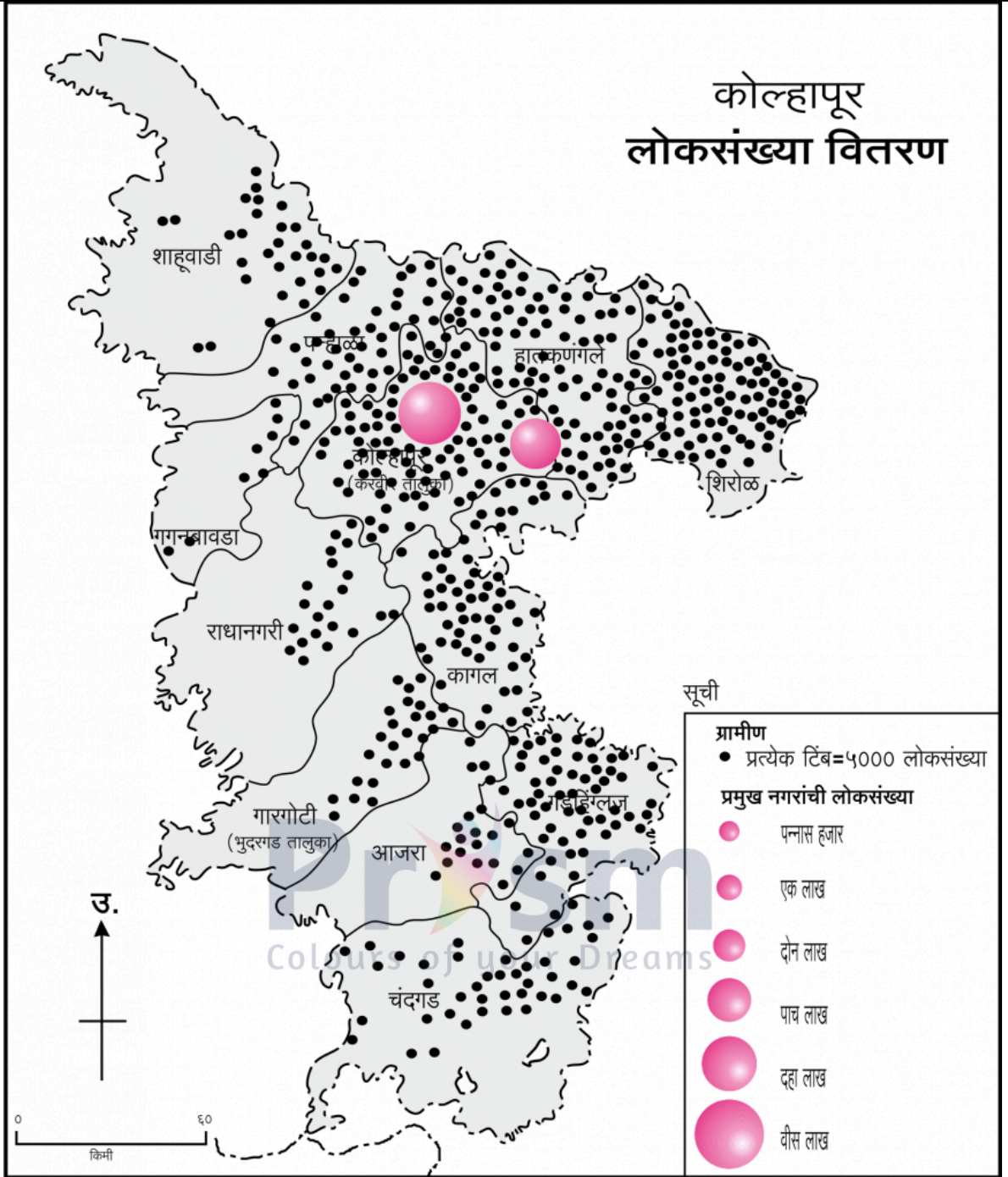
1 नकाशावर विचारलेल्या प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

2

8

4

कोल्हापूर लोकसंख्या वितरण

- जिल्ह्यातील लोकसंख्येचे वितरण कोणत्या पद्धतीने दाखवले आहे?
- दिशांच्या संदर्भात दाट ते विरळ लोकसंख्येचे वितरण स्पष्ट करा.
- सर्वात मोठा गोल असलेल्या ठिकाणी लोकसंख्या किती आहे? ते ठिकाण कोणते?
- सर्वात कमी लोकसंख्या असलेला तालूका कोणता?

- Ans**
- जिल्ह्यातील लोकसंख्येचे वितरण टिंब पद्धतीने वितरण केले आहे.
  - जिल्ह्यात पूर्वे दिशेस लोकसंख्येचे वितरण दाट आहे व पश्चिम दिशेस लोकसंख्येचे वितरण विरळ आहे.
  - सर्वात मोठा गोल असलेल्या ठिकाणाची लोकसंख्या वीस लाख असून ते ठिकाण कोल्हापूर शहर आहे.
  - गगनबावडा ह्या तालूक्याची लोकसंख्या सर्वात कमी दिसून येते.